Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma

HALLITUKSEN KÄRKIHANKE

LAPE

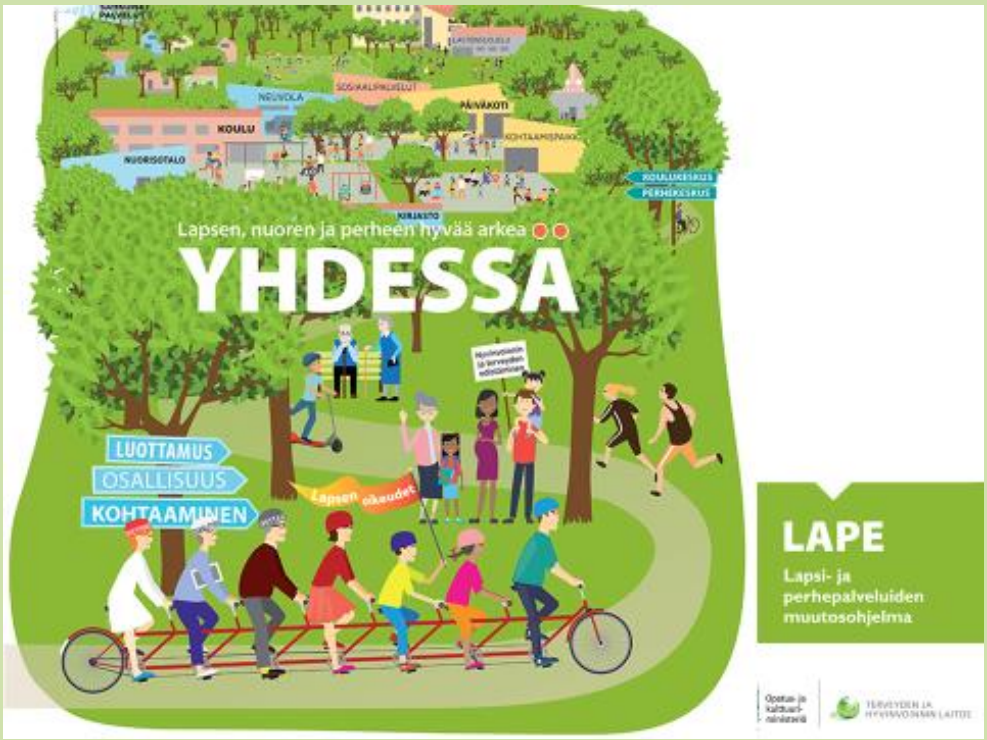
Teemme yhdessä lasten, nuorten ja perheiden hyvää arkea

HPO/LANU/Hankejohtaja Maria Kaisa Aula

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle 9.1.2019
LAUSUNTO asiassa K 11/2018 vp Hallituksen vuosikertomus 2017 koskien etenkin TrVM 1/2014 (Nuorten syrjäytyminen) esitettyjä ponsia 1, 4,5 ja 7 sekä LAPE- muutosohjelmaa

Yhteenveto LAPE –toimista valiokunnan edellyttämien toimien toteutuksessa

LAPE- muutosohjelma on aloittanut TrVM 1/2014 mietinnön ponsissa 1, 4,5 ja 7 edellyttämien toimien toteutuksen. Parhaiten ne ovat edistyneet ponsien 1 ja 7 osalta. Ponsien 4 ja 5 osalta työ on enemmän kesken. Palvelukokonaisuuksia ja toimintakulttuuria koskevan lapsilähtöisen muutoksen tekemiseen yksi vaalikausi on kuitenkin lyhyt aika. Siksi olisi tärkeää, että myös seuraava hallitus jatkaisi mietinnössä viitoitettua ja LAPE:n aloittamaa lapsi- ja perhelähtöisten palveluiden uudistustyötä sekä varautuisi varhaisen tuen vahvistamisen edellyttämiin alkuinvestointeihin.

5/2017

Yhteystiedot
Hankepäällikkö Hanne Kalmari
Sosiaali- ja terveysministeriö
hanne.kalmari@stm.fi, p. 02951 63046

Projektipäällikkö Katja Bergbacka
Opetus- ja kulttuuriministeriö
katja.bergbacka@minedu.fi, p. 02953 30267

http://stm.fi/lape
@STM_Uutiset
#lapemuutos
#kärkihanke

Painopisteen siirto korjaavasta ennalta ehkäisevään toimintaan

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmää uudistaessaan siirtää painopisteen korjaavasta toiminnasta ennalta ehkäisevään toimintaan ja puuttuu lasten, nuorten ja perheiden ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Käytettävissä olevien voimavarojen uudelleen suuntaaminen on sekä inhimillisesti että julkisen talouden kestävyyden kannalta välttämätöntä. Olemassa olevien hyvien käytäntöjen levittäminen, jalostaminen ja uusien kokeileminen tulee toteuttaa suunnitelmallisesti uudistuksen yhteydessä*

Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelma on toteuttanut eduskunnan edellyttämää painopisteen siirtoa korjaavasta ennalta ehkäisevään toimintaan. Lapsille, nuorille ja perheille tuodaan heidän tarpeisiinsa sopiva tuki oikea-aikaisesti heidän kasvuympäristössään, kotona, varhaiskasvatuksessa ja koulussa. LAPE on luonut lasten, nuorten ja perheiden asiakasryhmässä sisältöä ja rakenteita sote-uudistukseen jokaisen tulevan maakunnan alueella yhteisten kansallisten suuntaviivojen mukaisesti. Vertaisoppimisella on varmistettu hyvien käytäntöjen leviämistä.

Muutostyö jatkuu vuonna 2019. Jatko sen jälkeen on seuraavasta hallituksesta riippuvainen. Jatko on tarpeen koska painopisteen siirto vie aikaa. Lisäksi on huomioitava, että painopisteen siirto varhaiseen tukeen edellyttää muutoksen alkuvaiheessa investointeja. Korjaavien palveluiden tarpeen vähenemisestä koituvat kustannussäästöt toteutuvat vasta myöhemmin. Tämä tulisi seuraavan hallituksen ottaa huomioon.

Tärkeimpinä tämän muutostyön kauden tuloksina mainittakoon matalan kynnyksen perhepalveluita yhteen kokoavan *perhekeskus*- toimintamallin tuominen koko maahan.

Perhekeskus verkostoi yhteen sosiaali (esim. *perheneuvola, kotipalvelu, perhetyö*) ja terveys (esim. *neuvola, fysioterapia, kuntoutus*) palveluita sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Perhekeskuksia on jo perustettu tai suunnitteilla yli 100, ja niihin kytkeytyviä perheiden kohtaamispaikkoja on jo yli 200. Useimmat perhekeskukset ovat tiivisti yhteydessä sivistystoimen, varhaiskasvatuksen ja koulun palveluihin (mm. sijainti koulukeskuksen yhteydessä). Työn alla on lääkäri-toimintamallin tuominen osaksi perhekeskusta niin että työpanosta suunnataan varhaiseen tukeen ja hoitoon koko perheelle.

Mukana verkostossa ovat järjestöt (Perheet keskiöön- STEA rahoitteinen hanke 2018-) ja seurakunnat. Kehityksen alla on myös verkossa toimiva sähköinen perhekeskus (Sote Digi Oy:n kautta).

Esimerkkejä hyvistä käytännöistä osana perhekeskusta ovat seuraavat:

- Pyydä apua –nappi -verkkopalvelun käyttöönotto 3 maakunnan alueella
- Vastuutyöntekijä –malli on osa varhaisen tuen kokonaisuutta ja sitä on pilotoitu erityisesti Pohjois-Karjalassa

Osana perhekeskustoiminnan sisältöä on toteutettu esimerkiksi

Vanhemmuuden tuen vahvistaminen eli tukea lapsen ja vanhempien myönteisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen sekä lapsen mielenterveyden edistämiseen tutkituin ja näyttöön

perustuvin keinoin. ITLA –säätiö ja Suomen Mielenterveysseura ovat toimeenpanneet kolmen menetelmän koulutusta ammattilaisille 2017- 2018 LAPE rahoituksella.

-

-Lapset puheeksi (6 maakuntaa),
-Ihmeelliset vuodet (7 maakuntaa),
- MDFT (2 maakuntaa) ja lisäksi Voimaperheet: Lappi

Apua on saanut konkreettisesti n. 12 000 perhettä. Koulutettuja uusia menetelmäosaajia sote ja sivistystoimessa on yli tuhat. Työ jatkuu 2019. www.kasvuntuki.fi

HUOM! Kyseessä ovat menetelmät joiden tyyppiset uusimmassa lasten ja nuorten käyttäytymishäiriöiden Käypä hoito -suosituksessa on todettu tehokkaiksi avuiksi.

Erotilanteen sovinnollisuutta vahvistavia palveluita on koottu yhteen ja vahvistettu eri puolilla maata. Esimerkiksi ”Eron ensiapupiste” -palvelua perustettu Pirkanmaalle, Uudellemaalle ml. pääkaupunkiseutu. Laadittu *vanhemmuussuunnitelma* tukemaan eroavien vanhempien sovinnollista yhteistyötä lapsen parhaaksi.

Lapsiperheiden kotipalveluun osoitettua kuntien valtionosuutta on lisätty 2015 alkaen 10 + 10 + 15 miljoonaa vuositasolla. Tämä on osaltaan tukenut kuntia lisäämään sekä kotipalvelun että perhetyön voimavaroja osana sosiaalihuoltolain uudistusta.

Koti tai lastenhoitopalvelua saaneiden perheiden määrä on kääntynyt nousuun (2015: 9645 - 2017: 13 419 (Sotkanet/THL)) vaikka määrä toki edelleen on pieni. Mutta suunta on oikea. Myös muutoin kuntien panostukset lapsiperheiden sosiaalityöhön ovat Kuntaliiton mukaan kasvaneet https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2018/lapsiperheiden-sosiaalipalveluissa-kuntien-panostukset-ovat-lisaantyneet

STM:ssä on valmistelussa jatkotoimia, joilla perhetyön ja kotipalvelun saatavuutta parannetaan (esim. neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteydessä) ja kuntien toimintatapoja yhtenäistetään vuoden 2019 aikana.

Lisäksi OKM:n varhaista tukea vahvistavat toimet joista erikseen Katja Bergbackan lausunnossa

Tietosuojaa ja salassapitoa koskevat toimenpiteet, joita eduskunta on edellyttänyt

4*. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin lasten, nuorten ja perheiden palveluja koskevissa tietosuoja- ja salassapitoasioissa. Valmistelu on määrättävä yhdelle ministeriölle. Ministeriölle tulee antaa toimintaedellytykset ja toimivalta koota ja yhtenäistää viranomaisten tietosuoja- ja salassapitosäännökset mainittuja palveluja koskien. Ministeriön tulee ryhtyä tarvittaviin lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin sähköisen asiakirjahallinnon ja moniammatillisen yhteistyön esteiden poistamiseksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä ja syrjäytyneiden nuorten auttamisessa.*

5. Eduskunta edellyttää, että hallitus edellä kannanottokohtaan neljä pohjautuen varmentaa tiedonkulun ja yhtenäiset tietosuoja- ja salassapitokäytännöt viranomaisyhteistyössä määräyksin, ohjein ja koulutuksella. Lainsäädännössä, käytännön esimiestyössä ja johtami-

sessa on korostettava viranomaisen velvollisuutta ottaa vastuu lapsen ja nuoren ongelmista ja etsiä niihin ratkaisuja yhteistyössä perheen ja muiden toimijoiden kanssa. Puuttumisessa tulee lähtökohtana olla aina lapsen etu ja lapsen oikeus tulla autetuksi, eikä vastuullisen toiminnan esteenä tulkintatilanteessa pidä olla pelko tietosuoja- ja salassapitosäännösten rikkomisesta ja sen seurauksista.

Kehitystyötä on tehty mutta valiokunnan tavoitteisiin on vielä matkaa. Vuosina 2015-2016 osana valtiovarainministeriön koordinoimia kuntakokeiluja oli ns. hyvinvoinnin integroidut toimintamallit –kehittämistyö jonka tavoitteena oli reaaliaikainen tiedonkulku moniammatillisessa yhteistyössä ja nuorten palvelut olivat yksi keskeinen kehittämiskohde. Tämä perustui määräaikaiseen kokeilulakiin, jonka voimassaolo päättyi 2016.

THL on kehittänyt sosiaali- ja terveydenhuollon laaja-alaista asiakassuunnitelmaa, joka vastaa soten sisäisiin tarpeisiin yleisesti kaikkia asiakkaita koskien. Tähän on STM:ssä perusteilla työryhmä jatkamaan työtä. Lasten ja nuorten palveluiden osalta tarvitaan kuitenkin myös STM- OKM rajan ylittämistä.

THL on osana LAPE työtä tuottanut laajan oppaan ja verkkokoulutuksen lapsen tuen ja avun saantia turvaavasta yhteistyöstä ja tietojen vaihdosta sekä sosiaali- ja terveys että sivistystoimen ammattilaisille (*Luo luottamusta – Suojele lasta*). Koulutus on myös ruotsin kielellä. Tätä on LAPEn osana vahvistetusti toimeenpantu kolmen maakunnan alueella (mm. Kymenlaakso). Tämä on vastannut ainakin osin ponnen 5 ehdotuksiin.

LAPE työnä on valmistunut (STM raportteja 2017:36) *Yksi lapsi- yhteinen suunnitelma* – moniammatillista tiedonhallintaa kehittävän työryhmän raportti STM, OKM, VM, SM, TEM, KELA, Kuntaliitto) jossa haettiin ratkaisuja valiokunnan ponsissa esittämin kehittämistarpeisiin. Sen jatkoksi asetettiin viime syksynä uusi työryhmä *Yksi lapsi – yhteinen tilannekuva*, jonka työ pitäisi valmistua 31.1.2019. Tavoite olisi saada aikaan sähköinen ”työpöytä” lapsi- ja perhekeskeiselle tiedon jakamiselle viranomaisten kesken, asiakkaan myötävaikutuksella. Tämän esiselvitys olisi tarkoitus aloittaa vielä tänä vuonna, mikäli työryhmän työ etenee. Sen jälkeen mallia olisi testattava alueilla.

Em. työryhmä myös suositteli, että siinä yhteydessä, kun henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö joudutaan sovittamaan EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen vaatimuksiin, olisi syytä tarkastella ja säätää sujuvammaksi henkilötietojen käsittely myös moniammatillisen yhteistyön kannalta. Tässä yhteydessä olisi mahdollista edistää ponnen 5 mukaisia tavoitteita. Kyseessä olisi laaja lainsäädäntövalmistelu, johon tulisi varata riittävät voimavarat oikeusministeriössä.

Hallinnonalarajojen yli ulottuvan yhtenäisen toimintatavan toteutus

7. *Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin ja ottaa käyttöön yli hallinnonrajojen ulottuvan yhtenäisen toimintatavan, jonka avulla voidaan käytännön työssä tehokkaasti toteuttaa lasten ja nuorten ongelmiin varhainen puuttuminen, tiedonkulku ja toimenpiteiden seuranta sekä estää ongelmien paheneminen.*

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on kehittänyt ja ottanut käyttöön yli hallinnonalarajojen ulottuvaa yhtenäistä toimintatapaa koko maassa. Pääasiana on saada lapsi ja perhe ja heidän tukemisensa keskiöön ja siirtää hallinnonalarajat taustalle.

Tässä ovat apuna olleet niin johtamisen ja yhteistyön rakenteet (kuntien ja maakuntienkin LAPE-ryhmät), vahvistunut tietopohja lasten hyvinvoinnista (THL), yhteiset palvelukokonaisuudet (perhekeskus, oppilashuolto, erityisen tuen palvelut), laaja täydennyskoulutus ja ammattilaisten osaamisen uudistaminen sekä yhdessä tekemisen edellyttämän luottamuksen rakentaminen. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on tarjonnut eri ammattilaisia yhdistävän eettisen perustan ja perustan keskustelulle kohti yhteistä lapsikäsitystä (Pulkkinen Lea: Kohti yhteistä lapsikäsitystä). http://www.julkari.fi/handle/10024/136124

Yhdessä tekemisen toimintakulttuurin luominen on keskittynyt sosiaali- ja terveystoimen ja sivistystoimen rajojen ylittämiseen, koska nämä ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja myös taloudellisten voimavarojen kannalta kaikkein keskeisimmät toimijat. LAPE työssä on huomioitu myös näiden alojen ammatillisen koulutuksen uudistamisen tarpeet (Osaamisella Soteen- hanke ja Opettajankoulutusfoorumi) eli koottu yhteiset ehdotukset niin korkeakoulu kuin toisen asteenkin koulutusten uudistamiseksi lapsi- ja perhelähtöisyyttä tukevaksi.

Uudistuksessa on ennakoitu sote- ja maakuntauudistusta ja haettu ratkaisuja jotka varmistavat lapsen ja perheen palveluiden toimivuutta sekä sopivaa tukea oikeaan aikaan myös mahdollisessa uudessa toimintaympäristössä. Toisaalta ratkaisut eivät ole sote-uudistus -sidonnaisia vaan niitä tarvitaan joka tapauksessa, jotta lapset nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa hyvinvoinnin ja oppimisen tuen ajoissa.

Merkittävä tuki uuden toimintamallin kehittämiselle soten ja sivistystoimen rajat ylittävästi oli *Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi- raportti (2018)*
https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-3904-2

LAPE- työssä vuonna 2019 sivistystoimen rooli edelleen korostuu, koska Opetushallitus on THL:n ohella vahvemmin valmistelutyössä mukana. Vuoden 2019 aikana yhteistä lapsi- ja perhelähtöistä toimintakulttuuria edistetään kuntien, kuntayhtymien ja (mahdollisten) maakuntien johdon koulutuksella*, LAPE- Akatemioilla*, jotka toteutetaan jokaisen 18 maakunnan alueella. Kyseessä on oppimisprosessi, jossa luodaan soten ja sivistystoimen välisen yhteistyön sopimukset ja rakenteet maakunnan ja sen kuntien kesken.

Lisäksi vuoden 2019 aikana toteutetaan *Lapsibudjetointi*- (TEAS) tutkimus jolla luodaan välineitä lapsiin ja nuoriin kohdistuvien julkisten menojen seurantaan yli soten ja sivistystoimen rajojen. Tällä on merkitystä myös eduskunnan budjettivallan kannalta, koska uudet välineet antavat mahdollisuuksia seurata paremmin määrärahojen vaikuttavuutta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin osalta. Tällöin esimerkiksi hallituksen kertomuksessa olisi mahdollista raportoida lapsiin ja nuoriin kertomusvuonna kohdistuneista määrärahoista ja niiden vaikutuksista. Nyt esim. kuntien (tai tulevaisuudessa maakuntien) siirtomenojen (valtionosuuksien) kohdentumisesta eri väestöryhmiin ei ole tietoa saatavissa. Lapsibudjetoinnilla haetaan välineitä näiden menojen jäljittämiseen.

.

Virhe. Tuntematon asiakirjan ominaisuuden nimi.

Maria Kaisa Aula
Hankejohtaja
Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)
Sosiaali- ja terveysministeriö
puh. 0295 163658
050 5942883

